

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 01.02.2025 ✓Accepted/Kabul: 16.04.2025

DOI:10.30794/pausbed.1631122

Research Article/Araştırma Makalesi

Özdemir, N. (2025). "Toplumsal ve Kültürel Olgularla Şekillenen Fakirlik Kavramının Dilbilimsel İfadesi (Türkiye Türkçesi-Rusça Örneğinde)", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 70, 291-302.

TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL OLGULARLA ŞEKİLLENEN FAKİRLİK KAVRAMININ DİLBİLİMSEL İFADESİ (TÜRKİYE TÜRKÇESİ-RUSÇA ÖRNEĞİNDE)

Nurgül ÖZDEMİR*

Öz

Bu çalışma, fakir/fakirlik kavramının Türkiye Türkçesi ve Rusça örneğinde anlamsal bileşenlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada fakirlik kavramının nasıl yapılandığı, hangi anlam katmanlarına sahip olduğu ve kültürel bağlamda nasıl algılandığı ele alınmıştır. Bu araştırma makalesinde, Türkçe ve Rusçada fakirlik konseptinin anlamsal bileşenlerini incelemek amacıyla leksikal çözümleme, betimsel analiz, frekans analizi ve eşdizimlilik analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Türkçe-Rusça dil çiftinde fakirlik (bedniy, bednost) kavramının anlamsal bileşenleri, sözcüklerin temel ve yan anlamları sözlük çalışması ile karşılaştırılmış olup bağlam içinde kazandıkları farklı anlamsal bileşenler ortaya konulmuştur. Betimsel analiz yöntemi ile sözcüklerin anlamsal çeşitliliği ve hangi bağlamlarda kullanıldığı incelenerek kavramsal çerçeve çizilmiştir. Bunun yanı sıra Rusçadaki "fakirlik" kavramsal çerçevesi frekans ve eşdizimlilik analiz yöntemleri ile incelenmiştir. Frekans analizinde fakir/fakirlik sözcüklerinin ne sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Veri toplama sürecinde XVIII. yüzyıldan bu yana Rusçanın farklı dönemlerine, lehçelerine ve kullanım alanlarına dair geniş veri tabanı sunan dijital dil derleminden yararlanılmıştır. Fakir/fakirlik sözcükleri Rus Ulusal Derlemi (pyckonopa.py) temel kaynak olarak seçilmiş ve fakir, fakirlik sözcükleri üzerine kapsamlı bir tarama gerçekleştirilmiştir. Metin türü ve zaman aralığı sınırlaması olmaksızın fakir/fakirlik sözcüklerinin araması yapılmış olup sözcüklerin kullanımlarının başlangıç tarihi, hangi yıllarda kullanımlarının arttığı/azaldığı hesaplanmıştır. Elde edilen veriler ışığında Rusçadaki fakir/fakirlik kavramlarının en sık kullanılan 100 eşdizimlilik analiz edilmekte ve kullanım sıklığının dağılımı gösterilmektedir. Toplumsal ve kültürel olgularla şekillenen fakirlik olgusu çoğunlukla fiil eşdizimliliği analizi yapmaya olanak sunar. Fakirlik gibi sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan derin anlamlar taşıyan bir kavramın Rus toplumunda nasıl kodlandığını incelemek, kültürel algı farklılıklarını anlamaya, dilsel dünya görüşünü ortaya koymaya, Türkiye Türkçesi ve Rusça arasında semantik farklılıkları belirlemeye yardımcı olacaktır.

Anahtar kelimeler: *Konsept, Anlam, Semantik, Eşdizimlilik, Rus toplumu, Fakir/Fakirlik.*

LINGUISTIC EXPRESSION OF THE CONCEPT OF POVERTY SHAPED BY SOCIAL AND CULTURAL PHENOMENA (TURKISH-RUSSIAN EXAMPLE)

Abstract

This study aims to analyze the semantic components of the concept of poor/poorness in Turkish and Russian. The study examines how the concept of poverty is structured, what layers of meaning it has, and how it is perceived in the cultural context. In this research article, lexical analysis, descriptive analysis, frequency analysis, and collocation analysis methods are used to examine the semantic components of the concept of poverty in Turkish and Russian. The semantic components of the concept of poverty (bedniy, bednost) in the Turkish-Russian language pair, the basic and connotative meanings of the words are compared with a dictionary study, and the different semantic components they acquire in context are revealed. With the descriptive analysis method, the conceptual framework was drawn by examining the semantic diversity of the words and the contexts in which they are used. In addition, the conceptual framework of "poverty" in Russian was analyzed through frequency and collocation analysis methods. In the frequency analysis, it was determined how often the words "poor" and "poverty" were used. In the data collection process, the digital language corpus, which provides a large database of different

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ANKARA.
e-posta:nurgulozdemir087@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-4597-8427>)

periods, dialects, and usage areas of Russian since the XVIII century, was used. The Russian National Corpus (pyckonropa.py) was selected as the main source, and a comprehensive search for the words “poor” and “poverty” was conducted. The search was conducted without limitation of text type and time period, and the starting date of the usage of the words and the years in which their usage increased/decreased were calculated. In the light of the data obtained, the 100 most frequently used collocations of the concepts of poor/poor in Russian are analyzed, and the distribution of the frequency of use is shown. The phenomenon of poverty, which is shaped by social and cultural phenomena, often allows for verb collocation analysis. Analyzing how a concept such as poverty, which carries deep socio-economic and cultural meanings, is coded in Russian society will help to understand the differences in cultural perception, to reveal the linguistic worldview, and to determine the semantic differences between Turkish and Russian.

Keywords: *Concept, Meaning, Semantics, Collocation, Russian Society, Poor/Poverty.*

1.GİRİŞ

Kavramların ve konseptlerin semantik yapısı dilbilimde dilsel işaretlerin anlamları, bireylerin zihnindeki temsilleri ve toplumsal oluşumların yapılanması ile ortaya çıkar. Dilbilimsel Anlam Kuramları bağlamında Alman dilbilimci Christian Lehmann'ın Yapısalci Semantiği (1985) dikkat çeker. Dilsel birimler arasındaki ilişkiler ile anlamın kurulduğu savunulur. Ferdinand de Saussure'ün de belirttiği gibi dilsel işaretler (signifier) ve işaret edilen (signified) arasındaki ilişki kavram ve konseptlerin anlamını oluşturuca temel bileşen görevi görür. Böylece, kavram dilsel birimlerle oluşan yapısal ilişki ve kültürel kod, toplumsal genel kabul arasındaki karşılıklı etkileşimle oluşur. Kavramların toplumsal bağlamda nasıl oluştuğu, ne şekilde anlam kazandığı, kavramların doğası ve anlamların örüntülenmesi değerlendirilir. Kavramların çok boyutlu yapısını anlamak için dilbilimsel semantik yaklaşımlar ve sosyo-kültürel olgular dikkate alınır. Kavramlar, sadece dildeki sembolik yapılar olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve bireysel algıların, ideolojilerin ve tarihsel bağlamların şekillendirdiği dinamik öğelerdir. Öyle ki, kavramların sabit anlam taşımadığı; zamanla, toplumun farklı sınıflarında ve farklı bağlamlarda kavramlardaki anlamın değişebildiği, evrilebildiği bilinir.

Dilbilim, felsefe, sosyoloji ve kültürel incelemeler bağlamında konsept, kavram gibi sözcükler önemlidir. Dilbilimciler ve filologlar konsept ve anlam sözcüklerinin ayrımını yapar. Rus dilbilimci Vadim İlyiç Karasik'e göre «*kavram sözcüksel anlamdan çok daha geniştir*» (Karasik, 1996:6). Anlam sözcükler arasındaki bağı, birbirleri ile kökensel ilişkiyi gösterirken, konsept kültürel kodları aktarır. Konsept «*insanın düşünsel kodlarının temelidir. <...> Bilginin toplumsal bilinç tarafından yorumlanmasıdır ve toplumsal bilincin olgu ve nesnelerle olan ilişkisi hakkında kapsamlı, ansiklopedik bilgi taşıyan parçalı zihinsel yapılardır*» (Yapıcı, 2015:94). Bilişsel dilbilim «*kavramın dile göre zihinsel bir birim olarak modellenmesi, bilişsel bilincin yeniden yapılandırılması yani mecazi, bilgilendirici ve yorumlayıcı bölümlerden oluşan bir kavramın makro yapısının modellenmesini*» (Popova, Sternin, 2006:140) hedefler. «*Birçok kavramın bilgi içeriği konsept'i oluşturan anahtar sözcüğün sözlük tanımının içeriğine yakındır, yani kavramın nominatif alanının çalışılması gerekir*» (Popova, Sternin, 2006:140). Moskova Psikolinguistik Okulu önemli temsilcilerinden Aleksey Alekseyeviç Leontyev ve Evgeniy Fyodoroviç Tarasov *dil bilinci'ni* (языковое сознание) «*dilsel araçların yardımıyla oluşturulan ve dışsallaştırılan bilinç imajlarının bütünü (sözcükler, çekimli veya çekimsiz tamlamalar, deyimler, cümleler, metinler ve sözcüğün çağrışım yaptığı alan)*» (Ufimtseva, 2000:26) olarak tanımlar.

Amerikalı dilbilimci George Lakoff'un ve Mark Johnson'un *Kavramsal Çerçeve* (Conceptual Framework) teorisi kavramı (Lakoff, Johnson, 2015), çerçeveleme (framing) yöntemi ile toplumsal bağlamda kavramların nasıl şekillendiğini, dil ve toplumun dünyayı nasıl anlamlandırdığını inceler. 'Kavramlar metaforla düşünülür' görüşü gereği Lakoff dil yapısının yanında metaforların anlam biçimlendirici yönüne değinir. Böylece kavramların algısal ve zihinsel unsurlar olduğuna işaret eder. İnsan bilinci tarafından deneyimlenen kavramlar derin anlam içerebilir. Bireylerin dünyayı algılayış biçimleriyle yakından ilişkili olan kavramlar, duyuşsal, bilişsel ve bilinçli deneyimler üzerinden şekillenir. Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nun habitus ve sosyal alan teorisi (Bourdieu, 1992:122) farklı sosyal yapıların ve kültürlerin anlam şekillenmesindeki işlevsel önemine dikkat çeker.

Çalışmamızda eşdizimlilik kavramı bağlamında ilişkilendirilen sözcüklerin örüntüleri üzerinde durulur. Belli bağlamlarda sıklıkla ve dilin doğası gereği birlikte kullanılan sözcükler sistematik ilişkiyi işaret eder. Sözcükler arasındaki bağlantısallık sözcüklerin anlamını ve işlevini belirler. Dilbilimci N. Doğan “bir dilde hayal edilemeyecek kadar çok eşdizimsel ifade” (Doğan, 2015: 69) olduğundan ve tüm olası eşdizimsel ifadelerin sözlükte yer alamayacağından bahseder. Bilgisayarda doğal dil işleme (natural language processing) yöntemi ile işlenen

metinlerin oluşturduğu metin havuzları derlem bilim çalışmasını olanaklı kılar. Bağlam kapsamında sıklıkla sözdizimsel olarak eşleşen yapıların eşdizimsel anlamları (collocation meaning) bağlam kapsamına hâkim olur. Dil dizgesinde sözdizimsel ve anlamsal bakımdan sözcüklerin “başka sözcüklerle kullanım sıklığı göstermesi ve ayrıcalıklı bir birleşim sergilemesi” (Doğan, 2015: 70) eşdizimsel yapı ve anlamı ortaya çıkarır. Eşdizim yapılarının kullanım sıklığı (frequency-based approach) ve anlamsal (significance oriented approach) bakımdan önemi belirleyici etkenlerdendir. Doğan’ın belirttiği gibi sıklık temelli yaklaşım İngiliz dilbilimi (Firth, 1957,1968) geleneğinden beslenir. İngiliz dilbilimci John Rupert Firth’in sıklık esasına dayalı yaklaşımının önemli temsilcileri İngiliz dilbilimci M. A. K. Halliday ve J.M. Sinclair’ dir.

Sözcüklerin kullanım sıklığının yanı sıra birlikte kullanımı ön plana çıkarılır. Sözcüksel dil birimleri “seçme ve birleştirme ilkelerine bağlı olarak, dizgede anlam gerektirdiği sürece başka bir dil birimiyle bir araya gelebilir, birlikte kullanılabilir. Bu birlikte kullanılabilirlik, kullanımın sıklığına bağlı olarak dilde genele oranla yüksek bir dağılıma sahipse ve bu dağılım anlamlı bir farklılaşma olarak karşımıza çıkıyorsa eşdizimli yapılar olarak değerlendirilir” (Özkan 2014: 26). Eşdizimlilik, “iki veya daha fazla sözcüğün bir araya gelerek farklı bir anlam kazanması” (Kumanlı, 2016: 198) dir. Eşdizimlilik, “iki ya da daha fazla sayıda birimin aynı dizimde bulunması.” (İmer, Kocaman, Özsoy, 2019: 125); “dil öğelerinin genellikle değişmeyen bir dizim içinde yer alması” (Hengirmen, 2009: 159-160); “iki ya da daha çok sayıda dil biriminin genellikle aynı dizimlerde yer alması” (Vardar, 2002: 94-95) şeklinde tanımlanır. Halliday’a göre eşdizimlilik “sözcüklerin birbirleriyle eşlik etme eğilimi” (Halliday, 2004:11) dir. Tüm tanımlamalar ışığında eşdizimlilik, iki veya ikiden fazla ögenin dilin doğası gereği sıklıkla, aynı bileşenlerle belirli bir dizim ve anlam çerçevesinde bir arada kullanılmasıdır.

Halliday ve Hassan (1976) sözcüksel bağdaşıklık kavramı kapsamında metindeki sözcük bağlantılarını yinelemeler (reiteration) ve eşdizimlilik (collocation) gibi iki başlık altında ele alır (Halliday, Hassan 1976: 288). Sıklık temelli yaklaşımın yanı sıra Sovyet ve Kanadalı dilbilimci Igor Aleksandroviç Melchuk ve İngiliz dilbilimci Anthony Paul Cowie (1998) anlam temelli yaklaşımı geliştirir, eşdizimlilikler cümle benzeri (sentence-like combinations) ve sözcük benzeri (word-like combinations) birleşmeler olmak üzere ayrılır. Anlam temelli birleşmelerde açık eşdizimlilik (open collocation), sınırlı eşdizimlilik (restricted collocation), değişmeceli deyimler (figurative idioms) ve yalın deyimler (püre idioms) olmak üzere çeşitlenir. İçinde mecaz barındırmayan, yorum gerektirmeksizin doğrudan bir anlama sahip olan yalın deyimler (ağzı kulaklarına varmak, bağrına basmak) değişmeceli deyimlerden ayrılır. Kelimelerin gerçek anlamları dışında soyut ve mecazi bir anlamda kullanılan değişmeceli deyimler anlatımı güçlendirmeye ve daha etkili anlatıma olanak verir. Deyim bileşenleri kalıplaşmış yapı ve kalıplaşmış anlama sahip olmamakla birlikte yapıdaki öğelerin değişme durumu neredeyse yoktur ve esnek, mecazi anlam taşır. Bileşenler sıklıkla birlikte kullanılırlar, *dalga geçmek*, *baklayı ağzından çıkarmak* gibi ifadeler örnek gösterilebilir. Cowie’nin teorisine (1981) göre yemek yapmak gibi açık eşdizimli yapıların isim+fiil eşleşmesinde her iki öge kolaylıkla egzersiz yapmak, iş yapmak ya da yemek yemek, yemek sipariş etmek gibi başka sözcüklerle eşleşebilir. Sınırlı eşdizimlilik, kalıplaşmış yapılarıdır, sözdizimleri kısmen değiştirilebilir, ya da hiç değiştirilemezler. Kimi eşdizimlilik çalışmalarında sınırlı eşdizimlilikler, deyim gibi kalıp yapılar ve açık eşdizimlilik arasında “bir ara kategori” (Ağca, 2020: 165) olarak değerlendirilir.

Bu çalışma, fakir/fakirlik kavramının Rusça ve Türkiye Türkçesindeki anlamsal bileşenlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada her iki dilde fakirlik kavramının nasıl yapılandığı, hangi anlam katmanlarına sahip olduğu ve kültürel bağlamda nasıl algılandığı ele alınmıştır. Bu bağlamda dilbilimsel analiz yöntemi kullanılarak, kavramın sözcüksel ve anlamsal yönleri detaylandırılmıştır. Dil, toplumun düşünce yapısını ve dünya görüşünü yansıtan en önemli araçlardan biridir. Fakirlik gibi sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan derin anlamlar taşıyan bir kavramın Rus toplumunda nasıl kodlandığını incelemek, kültürel algı farklılıklarını anlamaya, dilsel dünya görüşünü ortaya koymaya, Türkiye Türkçesi ve Rusça arasında semantik farklılıkları belirlemeye yardımcı olacaktır.

2.YÖNTEM

Bu araştırma makalesinde, Türkçe ve Rusçada *fakirlik* konseptinin anlamsal bileşenlerini incelemek amacıyla çeşitli dilbilimsel yöntemler kullanılmıştır. Çalışmada, fakirlik konseptinin dilsel ve kültürel yansımalarının belirlenmesi için dört farklı yöntem ele alınmıştır. Leksikal çözümleme yöntemi ile fakir/fakirlik “bedny, bednost” sözcüklerinin temel ve yan anlamları Türkçe -Rusça dil çiftinde incelenmiştir. Betimsel analiz yöntemi ile sözcüklerin anlamsal çeşitliliği incelenmiştir. Sözcüklerin hangi bağlamlarda kullanıldığı açıklanarak, kavramsal

çerçeve çizilmiştir. Tematik ve betimsel incelemelerde Türkçe-Rusça dil çiftindeki benzerlikler ve farklılıklar, sadece dilsel değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlamdaki algılarına dikkat çekilir. Frekans analizinde fakir/fakirlik sözcüklerinin ne sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir, veri toplama sürecinde fakir/fakirlik sözcükleri Rus Ulusal Derlemi (Национальный корпус русского языка, НКРЯ, рускорпора.py) temel kaynak olarak seçilmiş ve fakir, fakirlik sözcükleri üzerine kapsamlı bir tarama gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olan Rus Ulusal Derlemi çeşitli tarihsel ve çağdaş metinlerden oluşan geniş çaplı bir dijital veri tabanıdır. Bu çalışma kapsamında edebi metinler, haber yazıları, akademik makaleler ve konuşma dili örneklerini içeren bölümlerden metin türü ve zaman aralığı sınırlaması olmaksızın fakir/fakirlik sözcüklerinin araması yapılmış olup sözcüklerin kullanımlarının başlangıç tarihi, hangi yıllarda kullanımlarının arttığı/azaldığı hesaplanmıştır. Elde edilen veriler ışığında Rusçadaki fakir/fakirlik kavramlarının en sık kullanılan 100 eşdizimlilik analizi yapılır, kullanım sıklığının dağılımı gösterilir. Eşdizimler üzerinden fakirlik kavramına yüklenen çağrışımlar ve kültürel algılar analiz edilmiştir. Bu yöntemler aracılığıyla, Rusçadaki fakirlik olgusu ve fakir kavramının benzerlikleri ve farklılıkları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

3.BULGULAR

3.1.Rusçada “Fakirlik” Konsepti’nin Anlamsal Bileşenleri

Fakirlik gibi soyut kavramlar, farklı bireylerin algıları ve deneyimleri doğrultusunda anlam kazanır. *Fakirlik* kavramı, sadece bireylerin yaşamlarını tanımlamakla kalmaz, sosyal sınıfların içindeki bireylerin dünya görüşleriyle şekillenir ve bu kavramlar üzerinden toplumsal stratifikasyonun (katmanlaşma) analizinde rol oynar. ‘Fakirlik’ sözcüğü topluma ve insana dair önemli anlamlar taşıyan temel konseptlerden biridir. Fyodor Mihayloviç Dostoyevski “*fakirlik bir felaket değil, hayatın gerçeğidir*” (Dostoyevski, 2014:35) sözü ile fakirliği toplum aksaklığı olarak ele alır. XVII. ve XVIII. yüzyıl edebiyat düşünürü Anatoliy Sergeyeviç Dömin’e göre fakirlik “*pek çok iyileşmeyen keder ve teselli edilemeyen üzüntü, yetersizlik, noksanlık ve son olarak yoksulluk*” (Dyömin, 1998:259) durumudur. Fakirlik XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Rus edebi eserlerinde işlenen bir kavramdır, örneğin: Nikolay Karamzin’in «*Zavallı Liza*» («*Bednaya Liza*») adlı eserinde *Liza* karakteri; Dostoyevski’nin «*İnsancıklar*» («*Bedniye Lyudi*») adlı eserinde Makar Devuşkin karakteri; Aleksandr Sergeyeviç Puşkin’in «*İstasyon Bekçisi*» («*Stantsiyonny Smotritel*») adlı eserinde Vırin karakteri; Nikolay Gogol’ün «*Palto*» («*Şinel*») adlı eserinde Akaki Akakiyeviç karakteri ile fakirlik ‘*küçük insan*’lar (meşanstvo) bağlamında işlenir. Rus felsefesine bakıldığında fakirlik kavramının tasavvufu andıran bir yaklaşımla ele alındığını görmek mümkündür. Rus filozof ve teolog Aleksandr Sergeyeviç Homyakov «*Edebiyatımızın Yoksulluğu*» (*Bednost Naşey Literaturı*) adlı eserinde fakirlik olgusunun ruhsal ve felsefi yönüne vurgu yapar, “öncelikli yoksulluğumuz manevi yaşamımızın bilinç yoksulluğudur.” (Tarasov, 2007:273) Burada tasavvufun fakirlik anlayışını hatırlatır.

Tablo 1 : Türkçe ve Rusça Sözlüklerde ‘Fakir/Fakirlik’ Konsepti’nin Anlam Çeşitliliği

Bedny / Bednost	
Geçimini güçlükle sağlayan, yoksul, fukara, zengin karşıtı (TDK, 1988:486). (sifat)	Dar gelirli, fukara, yoksul (Ушаков, 2007:54; Даль, 2006:96; Чернышев, 1950:314), zengin karşıtı (Евгеньева, 1981:67; Чернышев, 1950:314). (sifat)
Olması gerekenden az (TDK, 1988:486). (sifat)	İçinde az şey barındıran, bişeyleri eksik olan (Ушаков, 2007:54; Ефремова, 2006:128; Чернышев, 1950:314). (sifat)
Hindistan’da yokluğa, eziyete kendini alıştırmış derviş (TDK, 1988:486). (isim)	Ucuz, gösterişsiz, basit (Ушаков, 2007:54; Ефремова, 2006:128; Чернышев, 1950:314; Евгеньева, 1981:68). (sifat)
Zavallı, kimsesiz (TDK, 1988:486). (sifat, mecaz)	Acıma ve merhamet uyandıran talihsiz kimse (Ушаков, 2007:54; Ефремова, 2006:128; Чернышев, 1950:315; Евгеньева, 1981:68) (sifat, mecaz)
Kişinin alçak gönüllülük göstermek için kendisine verdiği san (TDK, 1988:486). (isim, esk. mecaz)	Yalın, monoton. (Ушаков, 2007:54; Ефремова, 2006:128; Чернышев, 1950:314) (sifat, mecaz)

Fakir sözcüğü dilimize Arapçadan ve Rusçaya Hint Avrupa dil ailesinden gelmiş olup farklı dil ailelerine aittir. Türkçede, “*delmek, kazmak, kırmak*” anlamlarına sahip olan “*fakr*” kökü sıfat olup asıl anlamı “*omurgası (fekâr) kırılmış kimse*” (<https://islamansiklopedisi.org.tr/fakir>)dir. Omurgası kırılan, yani kendi ayakları üzerinde duramayan, başkasına muhtaç olan kişidir. Rusçadaki “*fakir*” (bedniy) sözcüğü ise “*felaket, dert, bela*” anlamına

gelen “*beda*” sözcüğünden türemiştir. “*Felaket, acı, mutsuzluk*” sözcükleri ise daha eski olan “*baskı, dışlama ve zulüm*” sözcüklerine dayanır. Nikolay Maksimoviç Şanskiy ve Tatyana Aleksandrovna Bobrova’nın Etimoloji sözlüğünde “fakir” sözcüğü “güce itaat etme zorunda olma” ve “talihsiz, zavallı” (Şanskiy, Bobrova, 1994:89) anlamına gelir. TDK’ya göre dilimizde hem sıfat hem de ad yerine kullanılan “fakir” sözcüğünün beş güncel anlamı vardır (<https://sozluk.gov.tr>). Rus kaynaklarına göre sıfat ve kısa sıfat olarak kullanılan “fakir” sözcüğünün de beş anlamı tespit edilir. Türkçe ve Rusça sözlüklerde bu beş anlam sözlük sırası ile verilmiştir (bkz. tablo1).

Her iki dilde fakirlik konseptinin anlamlarına baktığımızda benzer yönleri olduğu kadar farklı anlamlarını da görmek mümkündür. Türkçe ve Rusçada sözlükteki ilk anlam; *maddi açıdan yetersizlik, maddi yoksunluk kıt kanaat geçimini sağlama, maddiyat* anlamları aynıdır. İkinci anlam; *bir ürünün eksik yapılmış olması, sayıca eksiklik, noksanlık* anlamı her iki dilde benzerlik gösterir. Üçüncü satırdaki anlamlar bire bir benzemez, Türkçedeki anlamı manevi olgunluğa erişmek için acı çekmenin, yokluğun yaşam biçimi olarak benimsenmesi anlamında kullanılırken, Rusçada basit, gösterişsiz ve oldukça ucuz olan kalitesiz şey anlamı görülür. Her iki dilde mecaz olarak kullanılan dördüncü anlam benzerdir, burada duygusal bir acıma söz konusudur, maddi eksiklikten çok kişinin talihsiz şeyler yaşaması anlamında kullanılır. Örneğin, gençliğin kıymetini bilmeyen kişiler, sevgisine karşılık bulamayan kişiler ve haksızlığa uğrayan kişiler için kullanılabilir. Tablodaki beşinci anlam kültür kodlarının farklılığını gösterir; Rusçada tek tip, çeşitlenmeyen, zenginleşmeyen olağan ve süregelen durumlar için kullanılır. Örneğin, soğuk ve ayazın görüldüğü kuzeydeki tek tip, monoton iklim bu şekilde betimlenebilir. Türkçedeki anlamı ise tasavvufi bakış açısına yakındır. Kişilerin fakir diyerek kendi acizliğini yine kendine hatırlatarak nefesine yüz vermemesi ve toplumda alçak gönüllü görünmesi anlamına gelir.

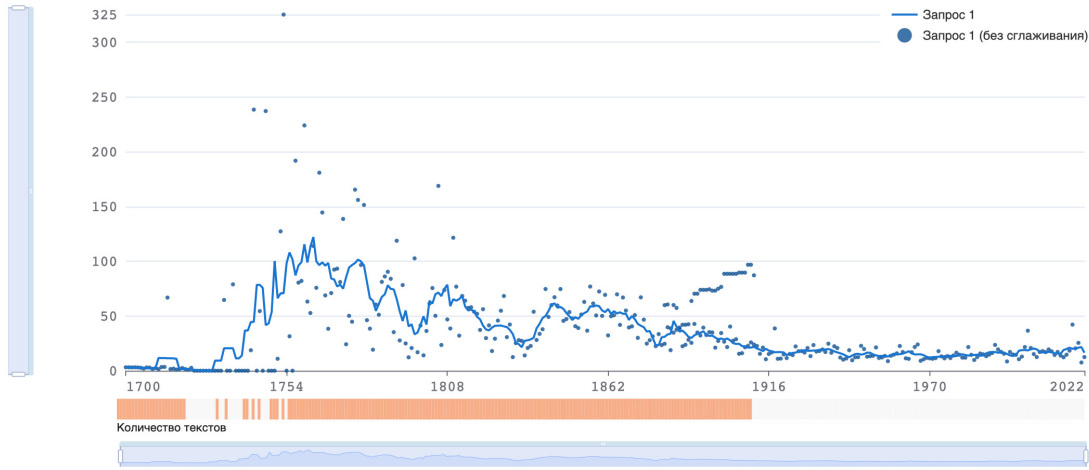
Türkçe ve Rusçada fakirlik kavramı maddi güç yetersizliği; bir şeyin ucuz, gösterişsiz, kötü durumda veya basit olması; yetersiz ve kalite yönünden eksik olması ve acıma duygusu uyandırması gibi anlamlarda benzerdir. Rusçada fakirliğin *tek tip ve monoton* anlamı varken, Türkçede, fakirlik kişinin *dini yönden olgunlaşması için bir yol ve yaşam biçimi* olarak görülür.

Her iki dilde de fakirlik, esas olarak maddi yoksullukla ilişkilendirilir, ancak burada belirgin bir fark vardır: Türkçedeki *fakir* kelimesi genellikle maddi sıkıntıları doğrudan anlatırken, Rusçadaki *fakir* kelimesi, bazen kişinin yaşadığı psikolojik, duygusal ya da toplumsal çöküntüyü içerir. Örneğin, Türkçede *fakir* olmak, öncelikle *yoksul* olmak anlamına gelirken, Rusçada *fakir* olmak kavramıyla *çaresiz, umutsuz* ya da *derin bir hayal kırıklığı* anlamlarını taşıyabilir. Rusçada, fakir ve fakirlik sözcükleri maddi yoksunlukla ilişkili bir kavramdır ancak bu kelimenin içinde sadece “fakirlik” değil, aynı zamanda “zor bir yaşam durumu” ve bazen “manevi eksiklik” gibi daha geniş bir anlam yelpazesi de bulunur. Maddi fakirliğin yanı sıra içsel bir eksiklik duygusunu ve çaresizliği çağırıştırabilir. Türkçede *fakirlik* kelimesi, genellikle maddi yoksunluğu ifade eder. Bu kelime, bireyin ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığı, gelirinin sınırlı olduğu ve yaşam standartlarının düşük olduğu bir durumu anlatır. Türkçedeki *fakir* kelimesi, Arapçadan geçmiş olup, yoksulluk ve maddi sıkıntılarla ilişkilidir. Ayrıca, bu kelimenin dini bir anlamı vardır; İslam kültüründe, fakir, yardıma muhtaç kişi olarak yorumlanabilir.

Fakirlik konsepti bağlamında Rusçadaki fakir/fakirlik sözcüklerinden türeyen kelimelerin en fakir (bedneyşii), yoksul orta sınıf (bednyatsko-serednyatskii), fakirce (bednovato), çok fakir (prebedno) gibi fakirliği derecelendiren; yoksul (bednenko), fakir kadın (bednyačka, bednyaječka), fakirlik, fakir fukara (bednyaçestvo), hali vakti yerinde olan (bezbedniy, bezbedno), sefillik (obedneniye, obednennost), sefil (obedneliy, obednenniy) gibi bireyselleştirilmiş veya fakirleşmek (bednet), fakir düşmek (zabednet, obednet), fakirleştirmek (obednit/obednyat), sefillleşmek (obednyatsya), fakirmiş gibi davranmak (pribednitsya, pribednyatsya, pribednivatsya) hatırı sayılır biçimde fiil biçimleri (Steşina, 2012:45; Mustafayev, Şerbinin 1996) görülür. Bunun yanı sıra *fakirleşmek, fakir olmak (беднеть/обеднеть), para sıkıntısı çekmeye başlamak (забеднеть), fakirleştirmek (обеднить/обеднять), fakirleşmek, servetini kaybetmek (обедnyatsya), kendini fakir göstermek (pribednitsya, pribednyatsya, pribednivatsya)* (Steşina, 2012:45; Mustafayev, Şerbinin 1996) gibi genellikle ekonomik durumun kötüleşmesi, sağlığını kaybetmesi gibi olumsuz bir değişim neticesinde fakirleşme olgusu işlenir. Fakirlikten yakınmak veya bu durumu abartmak gibi içsel ruh halleri, toplumsal algıyı yansıtan fiiller olarak dikkat çeker. Bu şekilde, bireylerin veya toplumların ekonomik durumlarına dair duygu ve düşünceleri ortaya konmuş olur. Türkçe fakirden türeyen kelimeler nispeten azdır, *fakir düşmek, fakirce, fakirizm, fakirleşme, fakirleşmek, fakir cevher, fakir fukara, fakirhane*.

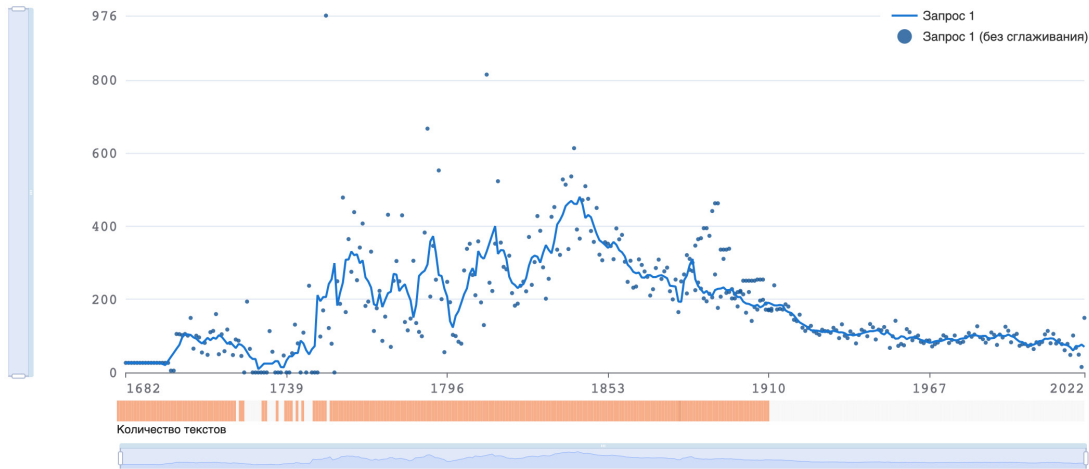
Dil kullanımında “şey”leri birbiriyle ilişkilendirerek anlam katmanları oluşturup anlamı derinleştirerek güçlendiren bir tür dilsel ve düşünsel araç olan metafor çağrışım yoluyla kavramın netleşmesini sağlar. Edebiyat, günlük konuşma, bilim, felsefe, psikoloji ve eğitim gibi alanlarda metafor kullanımı yaygındır. Sıklıkla talihsiz, bahtsız kişileri belirtmek için *fakir* sözcüğü kullanılır, zavallı kızım! (Bednaya moya devoçka), aynı şekilde zavallı milyoner (bedny millioner) gibi iki zıt sözcüğün kullanımı ile milyonerin “maddi yetersizlik” durumunda değil “talihsiz, mutsuz, bahtsız” olmasına işaret edilir. Benzer biçimde “manastır gibi fakir” (bedny kak monastırskaya); “kilise faresi kadar fakir” (bedny kak tserkovnaya krısa /beden kak tserkovnaya mış) söylemleri herhangi bir maddi maldan yoksunluğu tanımlamak için kullanılır. Geçmişte kiliselerde yiyecek ve değerli eşya bulunmaz, bunun yanı sıra “küçük, her yere girip çıkabilen, omurgasız” bir yaratık olan farelerin burada bir şeyler bulamayacağına inanılır. Bu yüzden hemen hemen hiç maddiyatı olmayan kişilere benzetilir. Başka bir örnekte ise *fakir akraba gibi* (kak bedny rodstvennik) söyleminde akrabanın fakir olması başkalarına bağımlı birini tanımlamak için kullanılır, genellikle bir kişinin kendini toplumda ya da bir ortamda aşağılanmış, dışlanmış veya önemsiz hissettiği durumları ifade eder.

3.2.Rusçada Fakir, Fakirlik Sözcüklerinin Frekans Analizi

**Grafik 1. Bednost (fakirlik) Sözcüğünün Derlem Frekansı
(НКРЯ, ruskorpora.ru)**

Grafikte ‘Fakirlik’ sözcüğünün 1700-2022 yılları arasındaki kullanım sıklığının dağılımı gösterilir. Kavram 1700’lü yıllarda kullanılmaya başlanır, 1740-1800’lü yılların sonuna değin kullanım sıklığı zirvesini yapar. 1900’lü yıllarda stabil kullanımda seyreder. (bkz. Grafik№1)

**Grafik 2. Bednyy (fakir) Sözcüğünün Derlem Frekansı
(НКРЯ, ruskorpora.ru)**

Grafikte ‘fakir’ sözcüğünün 1682-2022 yılları arasındaki kullanım sıklığının dağılımı gösterilir. Fakirlik sözcüğünden 2 sene önce fakir sözcüğünün kullanımının başladığı söylenebilir. Dolayısıyla bireyden başlayan toplumsal değişim görülür, önce fakir bireyler daha sonra fakirlik olgusu oluşur. Büyük Petro’nun (I. Petro) yükselişinin temelini atıldığı 1682 yılı, Romanov Hanedanı’nda taht mücadelesi ve ayaklanmaların yaşandığı çalkantılı bir dönemdir. 1740-1800’lü yılların sonuna değin kullanım sıklığı yoğunluğu görülür. Sovyet Döneminden günümüze sözcükler sabit kullanımda seyreder. Toplumsal ve siyasi olayların doğrudan bireylere etkisiyle fakir sözcüğünün fakirlik olgusuna kıyasla daha yaygın kullanıldığı gözlemlenmiştir. (Bkz. Grafik№2)

1740’tan 1800’lü yıllarına Rusya, önemli siyasi, sosyal ve kültürel değişimlerin yaşandığı bir dönemden geçer. Romanov hanedanlığının genişleme çabaları, ülkeler arası yapılan savaşlar, tarımsal alanlarda serfliğin güçlenmesi, köylüler üzerindeki baskı ve haklarının kısıtlanması, halkın büyük kesiminin kötü yaşam koşulları, burjuvazinin gücünün pekiştirilmesi, isyanlar, reform talepleri toplumsal gerilimi artırdığı gibi fakirlik olgusunu derinleştirir. Tüm bu gelişmeler hem fakir hem de fakirlik kavramlarının kullanım sıklığına yansır. (bkz. Grafik№1, №2)

3.3.Fakirlik ve Fakir Kavramları Eşdizimlilikleri

Dilbilimde kelimelerin bir arada kullanıma eğilimi ve anlam ilişkilerini inceleyen yaklaşım eşdizimlilik (collocation) teorisi anlam bağlantılarını gösterir. Bazı kelimeler belirli diğer kelimelerle doğal olarak ve daha sık eşleşir. Eşdizimlilikler, belirli bir düzende, doğal bir anlam ilişkisi içinde konseptin anlamsal yapısını ortaya çıkarır. Çalışmanın devamında isim, sıfat gibi eşdizimlilikler sözcüksel örüntüyü gösterir (bkz.: şekil1), ancak eşdizimliliklerde fiilin incelenmesi anlamın yönünü belirler, hangi isimlerin, sıfatların veya zarf türlerinin kullanılacağını büyük ölçüde fiil belirler ve dilin doğal kullanımını şekillendirir. Bu sebeple, fiil eşdizimliliğinin belirlenmesi fakir/fakirlik konseptinin konumunu belirginleştirmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

İngiliz dilbilimci M. Halliday fiilleri işlevsel bakımdan “dış dünyayla ilgili” ve “zihinsel süreçler ile ilgili” olmak üzere dilbilimsel olarak sınıflandırır (Halliday,1994:106-107). Böylece, ilişkisel bağdaşıklıklar ortaya çıkar. Bireyin içsel durumunu, deneyimini, düşüncesini, duygusunu ifade eden fiiller kişilerin içsel dünyası ile ilgilidir, iç eylem (internal action) olarak ifade edilir. Zihinsel, algısal ve duygusal süreçlerin ifade edildiği içsel fiiller dış dünyada etki oluşturmaz, ancak bireyin iç dünyasında gelişen duygu durumunu işaret eder. Geçişli fiilleri kapsar, nesne istemez. Kişinin dışında ve çevresiyle etkileşimi neticesinde gerçekleşen dış eylemler (external action) çoğunlukla geçişli fiillerdir ve nesne ile kullanılır. Eylemlerin semantiğini belirlemek ve diğer öğelerle olan ilişkisini anlamlandırmak için fiillerin gerçekleşme biçimi, eylemin doğası ve etkileşim alanı önem kazanır.

Tablo 2: Fakir/Fakirlik Konseptinde Sözcüklerin Fiil Eşdizimlilikleri

Бедный/ Бедность - Fakir/ Fakirlik					
Eylem	Türkçesi	İşlevi	Eşdizimlilik	Semantik Bağlam	Türü
Одолеть	Üstesinden gelmek, yenmek	Dış eylem	Sınırlı	+	Geçişli
Поражать	Şaşırtmak	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişli
Угнетать	Ezmek, baskı altında tutmak	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Унижать	Küçük düşürmek	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Огорчать	Üzmek	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Побуждать	İtmek, sevk etmek	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişli
Доводить	Götürmek, sürüklemek	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Бросаться	Atılmak	Gerçek eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Царить	Hüküm sürmek	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişsiz
Убивать	Öldürmek	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Страдать	Acı çekmek	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Раздать	Dağıtmak	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişli
Помогать	Yardım etmek	Dış eylem	Sınırlı	+	Geçişsiz
Уделять	Ayrırmak	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişli

Выдавать	Dağıtmak	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişli
Отдать	İade etmek, teslim etmek	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişli
Подать	Göndermek, vermek	Dış eylem	Sınırlı	+	Geçişli
Давать	Vermek	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişli
Стыдиться,	Utanmak	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Стесняться	Çekinmek	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Претерпевать	Sabretmek	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Побороть,	Yenmek,	Dış eylem	Sınırlı	+	Geçişli
Победить	Üstesinden gelmek	Dış eylem	Sınırlı	+	Geçişli
Бороться	Mücadele etmek	Dış eylem	Sınırlı	+	Geçişli
Искоренить	Kökünden söküp atmak	Dış eylem	Sınırlı	+	Geçişli
Усугублять	Ağırlaştırmak	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Оплакивать	Yas tutmak	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Переносить	Katlanmak, dayanmak	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Сносить	Alt etmek, yıkmak	Dış eylem	Sınırlı	+	Geçişli
Попрекать	Kınamak, sitem etmek	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Разжалобить	Acındırmak	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Укорять	Azarlamak, kınamak	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Тяготиться	Ağırılık vermek, yüklenmek	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Поражать	Şaşırtmak	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişli
Удивиться	Hayret etmek	İç eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişsiz
Поразить	Afallatmak, sersemletmek	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Сочувствовать	Acımak, sempati duymak	İç eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişsiz
Впасть	Düşmek	Gerçek eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
(По)жаловаться	Şikayet etmek	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Прозябать	Sürünmek	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Плакаться	Sızlanmak	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Выбиться	Çıkmak, kaçmak, kurtulmak	Dış eylem	Sınırlı	+	Geçişli
Обречь	Mahkum etmek	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Ввергнуть	Sürüklemek, düşürmek	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Умереть	Ölmek	İç eylem	Sınırlı	-	Geçişsiz
Граничить	Sınırlandırmak	Dış eylem	Sınırlı	-	Geçişli
Жить	Yaşamak	Dış eylem	Sınırlı	Çok anlamlılık	Geçişsiz

Ulusal Rus Derleminden elde edilen bilgiler ışığında fakir sözcüğünün dolaylı/dolaysız olarak eşleştiği yüklemeler sıralanır. Fakirlik, fakir kavramıyla eşleşen dolaylı / dolaysız fiiller durum (bulunmak, sevmek, olmak), oluş (değişim; görünmek, yükselmek) veya performatif (doğaçlama fiilleri; yemin etmek, söz vermek, kabul etmek) fiilleri değil aktif, dinamik eylem fiilleridir (koşmak, yüzmek, okumak). Özne hareketi, eylemi doğrudan eyleyler, böylece fakir, fakirlik kimi zaman başat etken, etki eden kimi zaman edilgen, etkilenen işlevi görür. Gerçekleşme durumuna göre kavram kapsamına giren fiiller gerçek (actual action), somut, fiziksel veya davranışsal bir eylemi işaret eden fiillerdir, gözlemlenebilir bir sonuca sahiptir. Geçişli/Geçişsiz fiilleri içerir. İlişkisel bağdaşıklıkların ortaya çıkması için kavram kapsamında sıklıkla kullanılan fiillerin etkileşim alanları tespit edilir. Etki ve sonucun iç içe olduğu bazı durumlarda *atılmak*, *düşmek* gibi fiiller anlık fiziki durum ifade eder, burada sefilliğe, fakirliğe düşmek gibi iyi durumdan kötü bir duruma geçiş semantiği söz konusudur. İç eylem çerçevesinde değerlendirilen *acı çekmek*, *utanmak*, *çekinmek*, *katlanmak*, *dayanmak*, *yas tutmak*, *yüklenmek*, *ağırılık vermek*, *hayret etmek*, *acımak*, *sempati duymak*, *şikâyet etmek*, *sürünmek*, *sızlanmak*, *yaşamak*, *ölmek* (Mustafayev, Şerbinin, 1996) gibi genellikle olumsuz anlamlı fiillerin içsel deneyimi, duyguyu ifade ettiği görülür. Burada fakirlik kavramı bağlamında

bireylerin içsel durumlarında oluşan psikolojik, bilişsel algı ifade edilir. Etki ettiği bir nesneden bahsedilemez, eylem eyleyeni etkiler. (Bkz. tablo2)

Fakirlik kavramı bağlamında kullanılan eylemler arasında en sık kullanılan işlev dış eylem sınıfıdır. Bu çerçevede değerlendirilen *üstesinden gelmek, yenmek, yardım etmek, göndermek mücadele etmek, çıkmak, kaçmak, kurtulmak, kökünden söküp atmak, alt etmek, yıkmak* (Mustafayev, Şerbinin, 1996) gibi fiiller fakirlik olgusu bağlamında olumlu anlam taşır; mücadele edilen, yenilen, yardım gönderilen, kaçıp kurtulunan, içinden çıkılan bir badire biçiminde fakirlik resmedilir, nesne niteliğindedir. Sık karşılaşılan fiil kullanımlarına bakıldığında olumsuz anlam kategorisinde yer alan *ezmek, baskı altında tutmak, küçük düşürmek, üzme, öldürmek, ağırlaştırmak, sınırlandırmak, mahkûm etmek, götürmek, sürüklemek, düşürmek* (Mustafayev, Şerbinin, 1996) gibi fiiller mevcut olan kötü şartların devam etmesi veya bu kötü şartların oluşmasına sebep olması anlamı taşıyan eylemlerin öznesi, baş etkeni konumundadır. Benzer biçimde *katlanmak, dayanmak, kınamak, sitem etmek, acındırmak, azarlamak* (Mustafayev, Şerbinin, 1996) gibi fiillerde ise maruz kalınan anlamı taşır. Bazı durumlarda fiillerin bağlama göre değişebilen, çok anlamlı bir yapıda olması söz konusudur, örneğin, vermek, bir şeyler vermek, göndermek anlamında kullanıldığında olumlu; acı, endişe, tedirginlik gibi nahoş duygu durumlarında olumsuz anlamdadır. Aynı şekilde, *şaşırtmak, itmek, sevk etmek, hüküm sürmek, dağıtmak, ayırmak, iade etmek, teslim etmek, afallatmak, sersemletmek* (Mustafayev, Şerbinin, 1996) gibi fiiller bağlama göre değişebilmektedir, bu gibi fiillerle eşleştğinde sözcüğün edilgen rol oynadığı söylenebilir. (bkz. tablo2)

Fakirlik/fakir sözcüklerinin sık kulanımlarında değişmeceli deyimler, yalın deyimler ve açık eşdizimliliklere rastlanılmaz. Genellikle sınırlı eşdizimlilikler gözlemlenir. Fakirlik/Fakir kavramı belirli bir anlam çerçevesinde sınırlı bir biçimde kullanılır. Bazı belirli fiillerle doğal bir bağlam oluşturduğu söylenebilir. Fakirlik anlamına gelen isim (bednost) ve sıfat (bedny) olan sözcüklerin cümle öğeleri ile etkileşimi ve eşdizimliliği tespit edilmiştir. Fakir sözcüğünün içerdiği düşük anlamın yanı sıra Rusçada yüksek stil yani edebi üslup sözcüğü kapsamında değerlendirilir. Cümlede özne olarak kullanıldığı görülür, fakir, fakir kişi (bedny) anlamında belirsiz şahsı işaret eder.

Cümlelerin temel öğelerinden özne görevi görmesinin yanı sıra özne belirtici, nesne, dolaylı tümleç gibi yardımcı öge olarak kullanıldığı söylenebilir. Fakir sıfatının betimlediği öznelere bakıldığında eril kişiliklerden ziyade dişi şahısların betimlendiği söylenebilir. Sıklıkla kız, kız çocuğu, anne, yaşlı kadın, dul kadın, kadın, karı (devuşka, devoçka, mat, staruşka, vdova, jensına, baba, jena) gibi öznelere “zavallı, talihsiz, sefil, fakir” gibi soyut betimlemeler kullanılır. Dişi şahısların betimlenmesine oranla eril şahsiyetlerde az da olsa bu betimleme görülür, erkek çocuğu, yaşlı adam, adam, köylü adam, yaralı asker, baba (malçık, starik, paren, mujik, ranenniy soldat, papa) gibi öznelere *yetersiz maddi durum, imkansızlık, acizlik* gibi somut yokluk ifade edildiği söylenebilir. Kişileri ima eden cins isimlerin yanı sıra çocuk(lar), insan(lar), organizma, vatandaş, halk, çiftlik, sakinler, köylüler, köle, aile, ebeveyn (rebenok/ deti, çelovek/lyudi, organizm, gorozjanin, narod, kolhoz, jiteli, kretyan, rab, semya, roditeli) gibi topluluk isimleri; gazeteci, hurdacı, ressam, işçi, öğretmen, şef, yazar, piyanist, memur, öğrenci, artist, general (jurnalist, staryevşik, hudojnik, raboçiye, uçitel, naçalnik, pisatel, pianist, çinovnik, student, artist, general) gibi meslek grupları; ev, küçük oda, kulübe (dom, malenkaya komnata, hijina) gibi cansız meskenler; hayvanlar, mamutlar, kuşlar, köpekler (jivotniye, mamontı, ptitsı, psı) gibi bazı hayvan grupları konuşan kişi tarafından olumsuz anlam yüklemesi yapılarak betimlenir. Kişilerin isimleri kullanılmaksızın meslekleri, milli kimlikleri veya ait oldukları toplulukları ifade edilerek kimlik belirlemesi sabitlenir. Fakir, sefil betimlemesinin kullanıldığı öznelere bakıldığında Rusya, İspanya, İtalya, Romanya, Madrit (Rıssiya, İspaniya, İtaliya, Romanya, Madrit) gibi ülke ve şehirlerin politik, kültürel kriz zamanları ima edilerek *zavallı, talihsiz* anlamında kullanılır. Akıl, ruh, kalp, duygusal dünya (um, duh, serdtse, emotsionalniy mir) gibi oldukça somut olguların fakirliği, sefilliği söz konusu olduğunda ise bilişsel, duygusal, duygusal bakımdan değerlerin yoksunluğuna vurgu yapılır. Derlemde elde edilen bilgiler ışığında fakirlik kavramının nişeta (yoksulluk), nujda (ihtiyaç), bogatstvo (zenginlik), nevejestvo (cehalet), ubojestvo (sefalet), bezrobotitsa (işsizlik), golod (açlık), neustroennost (düzensizlik), bolezni (hastalık), odinoçestvo (yalnızlık), slabost (zayıflık), bespravıya (kanunsuzluk) gibi sözcüklerle çeşitlendiği söylenebilir.

4.SONUÇ

Bu araştırma makalesinde, Türkçe – Rusça dil çiftinde fakirlik konseptinin anlamsal bileşenleri dilbilimsel yöntemlerle incelenmiştir. Fakirlik, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çok yönlü bir kavramdır. Her dil ve kültürde, fakirlik kavramı farklı biçimlerde tanımlanır ve anlamlandırılır. Bu bağlamda iki dildeki benzer ve farklı kullanımların, sadece dilsel değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlamdaki algıları yansıttığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın ilk araştırma sorusu fakir/ fakirlik kavramının leksikal çözümleme yöntemi ile incelenmesidir. Bu soru kapsamında, Türkçe ve Rusçadaki *fakirlik* kavramlarının, maddi yoksulluktan daha derin ve çok katmanlı anlamlar taşımakta olduğu gözlemlenmektedir. Kültürel farklılıkların ötesinde Türkçe -Rusça dil çiftinde fakirlik, kişisel ve toplumsal düzeyde önemli bir sorun olduğu söylenebilir. Türkçede bu kavram maddi eksiklik anlamı ile sınırlıyken, Rusçadaki *fakirlik* kelimesi, toplumsal sınıf yapıları, psikolojik durumlar ve tarihi bağlamları kapsamaktadır. Ayrıca, her iki dilde de fakirlik, utanç, çaresizlik ve manevi yoksunlukla ilişkilendirilen bir olgudur; ancak Rus dilindeki fakirlik, içsel eksiklik ve toplumsal dışlanmışlık duygusunu belirgin bir şekilde yansıtmaktadır. Rus Ulusal Derleminden elde edilen veriler bağlamında yapılan analiz neticesinde Rusçadaki fakir/fakirlik konseptinin temel bileşenleri aşağıdaki gibi tespit edilmiştir: 1) Fakirlik, sosyo-ekonomik değil, “karşı koyma, direniş” gibi varoluşsal bir olgu olarak karşımıza çıkar. Fakirlik sebebiyle ön plana çıkan halkın reform talebi, varoluş biçiminin ifadesidir. 2) Kentlinin, burjuvanın zenginliğine bir tür karşı duruş, “eşitsizlik” karşısında bir yaşam biçimidir. 3) Çoğu zaman öznel bir durum, bir tür “ruh hali”; içsel bir çöküş, ruhsal bunalım sebebidir. 4) Zorlu koşullarda hayati ihtiyaçları karşılamak için “mücadele etmek”tir.

Çalışmada kavram bağlamında yaptığımız betimsel analiz yöntemi ile sözcüklerin anlamsal çeşitliliği incelenmiştir. Sözcüklerin kullanıldığı bağlamlar tespit edilmiş olup kavramsal çerçeve çizilmiştir. Tematik ve betimsel incelemelerde Türkçe-Rusça dil çiftindeki benzerlikler ve farklılıklar, sadece dilsel değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlamdaki algılarına dikkat çekilir. Rusçada fakirlik, utanç verici bir durum olarak kabul edilir ve buna bağlı olarak fakirlikten türeyen bazı terimler, örneğin, *fakirleşmek*, *servetini kaybetmek*, *para sıkıntısı çekmeye başlamak*, *fakirleştirmek*, *bir şeyin miktarını azaltmak*, *fakirmiş gibi davranmak* gibi genellikle iyi bir gelir veya maddi durumdan kötü bir duruma geçme, kötüleşen durum, fakirlik durumuna geçişi ifade eden fiiller görülür. Fakirlikten şikayet etmek veya bu durumu abartmak gibi içsel ruh hallerini yansıtan fiiller de dikkat çeker, böylece toplumsal algı yansıtılır. Fakirlik, halk arasında genellikle gizlenmesi ve özür dilenmesi gereken bir durum olarak görülür. Sovyet dönemiyle birlikte, ideolojik bağlamda, toplumsal eşitlik mücadelesinin bir parçası olarak ele alınabilir. Sovyetler Birliği’nde fakirlik, “halk sınıfı” ile özdeşleştirilmiş ve belirli bir kültürel bağlamda, fakir olmanın bir tür öncelik ve değer taşıdığı gözlemlenmiştir.

Frekans analizinde fakir/fakirlik sözcüklerinin ne sıklıkla kullanıldığı hesaplanmıştır, veri toplama sürecinde fakir/fakirlik sözcükleri Rus Ulusal Derlemi (pyckonopa.py) temel kaynak olarak seçilmiş ve fakir, fakirlik sözcükleri üzerine kapsamlı bir tarama gerçekleştirilmiştir. Rus Ulusal Derlem’den elde edilen veri analizi neticesinde fakir/ fakirlik sözcüklerinin 1682-2022 yılları arasındaki kullanım sıklığının dağılımı gösterilir. Tarihsel ve sosyolojik bağlamda yorumlandığında 1740’tan 1800’lü yıllarına değin Rusya, önemli siyasi, sosyal ve kültürel değişimlerin yaşandığı bir dönemden geçer. Fakirliğin sözcük kullanımının XVII – XIX. yüzyıllar arasında dönem dönem savaşlar, Romanov hanedanlığının genişleme çabaları, taht mücadeleleri, serflik, ayaklanmalar gibi kaotik toplumsal olayların yaşandığı çalkantılı zamanlarda yoğunlaştığı gözlemlenir. XX. yüzyılda, Sovyet Döneminden günümüze ise fakir/fakirlik sözcüğü sabit kullanıma geçiş yapar. Fakir sözcüğünün fakirlik olgusundan daha yoğun ve erken dönem kullanımı dikkat çeker, her toplumsal olgunun bireyden başladığı düşüncesini pekiştirir niteliktedir. Dolayısıyla bireyden başlayan toplumsal değişim görülür, önce fakir bireyler daha sonra fakirlik olgusu oluşur.

Türkçede fakir, fakirlik kavramı sosyal yapı ile ilişkilidir, geleneksel olarak toplumsal sınıf yapısını işaret eder. Aynı zamanda ülkemizde fakirlik, sadaka, yardım gibi dini kavramlarla özdeşleşir, nispeten yakın dönemde ise toplumsal dışlanma sebebi olagelmıştır. Rusçada fakirlik kavramı yaşam biçimi olarak tanımlanır, Çarlık Rusyasından Sovyetler Birliği ve post-Sovyet dönemine değin toplumun geneline hâkim olan toplumsal bir meseledir. Sovyetler Birliği, halkın fakirlikten kurtulması için ve fakirliğin tamamen ortadan kaldırılması gerektiği düşünüldüğü için kurulmuştur, ancak modern kapitalist toplumda çok daha derin yaşanır ve hissedilir olmuştur. Böylece, Rus toplumunda fakirlik bireysellikten uzak toplumsal düzeyde rejimlerin ve sistemlerin meselesidir, eşitsizliklerin, ekonomik sistemin ve sosyal politikaların bir sonucu aynı zamanda sebebi niteliğindedir.

Elde edilen veriler ışığında Rusçadaki fakir/fakirlik kavramlarının en sık kullanılan 100 eşdizimlilik analizi yapılmıştır, kullanım sıklığının dağılımı gösterilmiştir. Eşdizimler üzerinden fakirlik kavramına yüklenen çağrışımlar ve kültürel algılar analiz edilmiştir. Fiil eşdizimliliğinin belirlenmesi bilişsel bir kavram olan fakir/fakirlik konseptinin konumunu belirginleştirmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Fiillerin işlevsel yönünün ortaya çıkması için konsept bağlamında ele alınan fiiller, gerçek eylem, iç eylem ve dış eylem olarak sınıflandırılır, ilişkisel bağdaşıklıklar ortaya çıkar. Somut ve fiziki şartların yetersizliğinin yanı sıra fakirliğin duygusal ve manevi boyutu, psikolojik zorlukları bireyleri içsel bakımdan rahatsız ederek eksik, mutsuz, yetersiz hissettirir, hatta ruh hallerini önemli ölçüde etkileyen bir unsurdur. Türkçede fakir kişi “yardıma muhtaç”, bazı durumlarda “dini yönden nefsinin yenmiş” kişi olarak algılanırken, Rusçada sadece maddi yönden eksik değil ruhsal ve manevi bakımdan da yoksun, talihsiz sayılır. Genellikle dış eylemlerle eşleşen fakir/fakirlik sözcükleri etken ve edilgen rol görevi görür.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The author of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the author).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).

KAYNAKÇA

- Ağca, M. (2020). “Deyimsel Sözcük Birlikteliklerinin Sınıflandırılması ve Bir Eşdizimlilik Kategorisi: Deyimsel Eşdizimlilik”. *Gazi Türkiyat*. Güz 27, 161-177, DOI: 10.34189/gtd.27.010
- Bourdieu, P. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Çernişev V. İ. (1950). *Slovar sovremennogo russkogo yazıka*. v 17-T. M.: Akademii nauk SSSR.
- Dal V. İ. (2006). *Tolkoviy slovar jivogo velikorusskogo yazıka*. M.: ACT.
- Doğan, N. (2015). “Türkçe Sözlük’te Fiisel Eşdizimlilik”. *Gazi Türkiyat*. Güz 17, 67-84.
- Dostoyevski, F. M. (2014). *Prestuplenii i nakazanii*. Şedevrı Mirovoy Klassiki M.: Eksmo.
- Dyömin, A. S. (1998). *O hudojestvennosti drevnerusskoy literaturı*. M.: Yazıkı Russkoy Kultırı.
- Halliday, M.A.K. (1994). *An introduction to functional grammar*. (2nd ed) London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. ve Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. Londra: Longman Group UK Limited.
- Hengirmen, M. (2009). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin
- İmer, K.; Kocaman A. ve Özsoy A. S. (2019). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karasik, V. İ. (1996). *Kulturnıye dominantı v yazıke*. Yazıkovaya liçnost: kulturnıye konseptı: Sb. Nauç. tr. Volgograd; Arhangelsk.
- Kumanlı, M. S. (2016). “Türkçe Sözlük’te Eşdizimliliklerin Gösterilişi”. *Gazi Türkiyat*. Bahar 18. 195-204.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2015). *Metaforlar: Hayat Anlam ve Dil*. (çev. Gökhan Yavuz Demir) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Lehmann, C. (2015). *Thoughts on grammaticalization*. 3rd edition. (Classics in Linguistics 1) Berlin: Language Science Press.
- Mustafayev, E. M. ve Şerbinin, V. G. (1996). *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*. M. “Ruskiy yazık”: Multilingual. İstanbul.
- Özkan, B. (2014). *Türkiye Türkçesi Eşdizim Sözlüğü’nün Sayısallaştırılması. Türkçe Üzerine Derlem Dilbilim Uygulamaları*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Popova, Z. D. ve Sternin, İ. A. (2006). *Semantiko- kognitivniy analiz yazıka*. Monografiya. Voronej, 2006.
- Steşina, E. G. (2012). “O struktıurnıh komponentah verbalizatsii kontseptı «Bednost»” (Na materiale russkogo i angliiskogo yazıkov). *Mir russkogo slovo*, (3), 44-49.
- Şanskiy, N. M. ve Bobrova, T. A. (1994). *Etimologičeskiy slovar russkogo yazıka*. M.

- Tarasov, V. N. (2007). *A. S. Homyakov Mıslitel, Poet, Publitsist*. Tom. 1. M.: Yazıkı Slavyanskiy Kultur.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ufimtseva, N. V. (2000). «Yazıkovoye soznaniye i obraz mira» M.: Rossiiskaya akademiya nauk institut yazıkoznaniya.
- Uşakov, D. N. (2007). *Tolkoviy slovar russkogo yazıkı*. M.: Astrel :ACT.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yefromova, T. F. (2006). *Sovremenniy tolkoviy slovar russkogo yazıkı*. M.:ACT.
- Yevgeneva, A. P. (1981). *Slovar russkogo yazıkı*. 4-x t. M.: Russkiy yazık.
- Yapıcı, F. (2015). *Rus Ruhdilbilim Kuramları Bağlamında Çağırışım Sözlüğü (Rusça-Türkçe Karşılaştırmalı İnceleme)*, Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İnternet:

Fakir: <https://islamansiklopedisi.org.tr/fakir> Erişim tarihi: 15.06.2020

Fakir: <https://sozluk.gov.tr> Erişim tarihi: 15.06.2020